

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

דעת רש"י ש'וידוי ביכורים' היינו 'מקרא ביכורים'

במשנה בביכורים (פ"ב מ"ב) המובאת בגמרא במסכת יבמות (עג). שנינו: יש במעשר ובביכורים מה שאין כן בתרומה, שהמעשר והבכורים טעונים הבאת מקום וטעונים וידוי... הרי אלו במעשר ובבכורים מה שאין כן בתרומה.

והנה וידוי מעשר הוא המפורש בפסוק (דברים כו יב-יג): "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר, ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו. ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקודש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי" וגו'. וכך פירש רש"י: "וטעונים וידוי, 'בערתי הקודש מן הבית' (דברים כו יג).

אמנם רש"י מוסיף ואומר: "הנה הבאתי את ראשית" (שם פסוק י) בבכורים, ע"כ. דהיינו שרש"י מפרש שהוידוי המבואר במשנה בנוגע לביכורים הוא פרשה אחרת, המכונה בכל מקום בשם 'מקרא בכורים', והוא המפורש בפסוק (תנ"ך/דברים/כו#א): "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך... ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלקיך נותן לך ושמת בטנא, והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם. ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו, הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו. ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלקיך. וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אובד אבי וירד מצרימה... ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'" וגו'. ופרשה זו אותה אומר האדם בהביאו ביכורים, היא - לדעתו של רש"י - הוידוי הנצרך בביכורים כמבואר במשנה.

ובספר דף על הדף (יבמות שם) העיר מדוע הזכיר רש"י את הפסוק 'הנה הבאתי את ראשית', ולא את תחילת הפרשה 'וענתי ואמרת', והניח בצ"ע. אמנם יש ליישב באופן פשוט, שרש"י רצה להזכיר היכן מוזכר וידוי 'מעשר' והיכן מוזכר וידוי 'ביכורים', ולכן פירש רש"י שוידוי מעשר הוא 'ביערת הקודש מן הבית', וקודש זה הוא המעשר, ווידוי ביכורים הוא 'הנה הבאתי את ראשית כל פרי האדמה' - שהם הביכורים.

דעת הירושלמי והרמב"ם שאף על ביכורים מתוודה כ'וידוי מעשר'

והנה הרמב"ם (מעשר שני פי"א הי"ד) כתב: מי שאין לו אלא מעשר שני בלבד מתוודה, שעיקר הוידוי במעשר הוא. וכן אם לא היה לו אלא ביכורים בלבד, מתוודה. שנאמר 'בערתי הקודש' - הקודש הראשון שהוא ביכורים. ומקור דברי הרמב"ם בירושלמי (ביכורים פ"ב ה"ב): וטעונו וידוי, דכתיב "וענית ואמרת לפני ה' אלקיך". עד כדון מעשר, בכורים מנין. כ"י דאמר רבי יעקב בר אחא בשם רבי לעזר, 'הקודש' - הקודש העליון משמע, ע"כ.

מבואר מדברי הירושלמי והרמב"ם שהוידוי המוזכר גם לענין ביכורים, הוא 'וידוי מעשר' - 'ביערת הקודש מן הבית'. ובספר כרם שלמה (יבמות) רצה להציע שרש"י מ"אן בפירוש זה, לפי שסבר שהיה לבבלי לפרש דבר זה כדרך שפירש הירושלמי. ומכך שסתם הבבלי למד רש"י שהוא חולק בזה על הירושלמי וסובר שה'וידוי' המוזכר במשנה הוא קריאת הפרשה המפורשת לענין מעשר ולענין ביכורים, דהיינו 'וידוי מעשר' ו'מקרא ביכורים'.

דעת הר"ן ש'מקרא ביכורים' נוהג רק בלילה ונידון הטו"א דליהו מ"ע שהזמן גרמא

ובמשנה במגילה (כ:): שנינו: כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל... ולוידוי מעשר... כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים ואברים. זה הכלל, דבר שמצותו ביום כשר כל היום, דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה. והר"ן (ז. מדפה"ר) גרס בדברי הר"ן מלבד 'וידוי מעשר' גם 'וידוי ביכורים', ופירש: ולוידוי מעשר, בשנה שלישית שמתוודה, כדכתיב 'בערתי הקודש מן הבית'. ולוידוי ביכורים, כשמביא ביכורים מתוודה, כדכתיב 'הגדתי היום לה' אלקיך'.

ולפינו אינו נמצא ברי"ף, וכתב הטורי אבן (מגילה כ:): שנראה שהוא טעות סופר, וגם הרמב"ם שהולך בכל מקום בשיטת הר"ן לא כתב שוידוי ביכורים אינו אלא ביום. ועוד הקשה הטורי אבן לפי מה שכתב הר"ן ש'וידוי ביכורים' הוא מצות 'מקרא ביכורים', כשמביא ביכורים ומתוודה. אם כן לפי המבואר במשנה שמקרא ביכורים נוהג כל היום, כיון שהיא מצוה הנוהגת ביום, ואינה נוהגת בלילה - אם כן הרי היא מצות עשה שהזמן גמרא, ואם כן מדוע הוצרכה המשנה בביכורים (פ"א מ"ה) למעט עבד ואשה ממקרא ביכורים כיון שאינם יכולים לומר 'אשר נתת לי' - תיפוק ליה משום מצות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות ממנה, וכן עבדים שנלמדים בגזירה שוה 'לה - לה' מאשה (חגיגה ד.). ומכח זה רצה הטורי אבן להכריע שגירסת הר"ן בדברי הר"ן היא טעות סופר.

אלא שמקשה הטו"א שבלאו הכי יש להקשות על עצם הבאת הביכורים על ידי נשים, הלא לכאורה עצם המצוה - גם לולי המקרא ביכורים - אף היא אינה נוהגת אלא ביום. לא מיבעיא לדעת הר"ן, שכיון שהקריאה נוהגת רק ביום כל שכן ההבאה שהיא עיקר המצוה, אלא אפילו אם נימא דלא כהר"ן לגבי מקרא ביכורים, הרי מכל מקום הבאת הביכורים צריכה תנופה, ותנופה מבואר במשנה במגילה (שם) שאינה כשרה אלא ביום. ואם כן שוב היא מצות עשה שהזמן גרמא ומדוע חייבים נשים ועבדים בהבאת ביכורים.

והתוספות (קידושין כט.) הקשו על המובא בגמרא שם שאשה אינה מצווה למול את בנה, דכתיב 'אותו' ודרשינן 'ולא אותה', והקשו התוספות למה בעינן לקרא, הרי מילה היא מצות עשה שהזמן

וידוי או

מקרא

ביכורים

יום חמישי יח אייר

יבמות דף עג

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

גרמא ונשים פטורות. וכתב הטורי אבן (חגיגה טז): ליישב שאין מצות מילה חשובה מצות עשה שהזמן גמרא כיון שאינה נוהגת בכל אדם מישראל אלא פעם אחת, ואם מלו ביום זה שוב לא מוטלת עליו המצוה, אלא שכל זמן שלא מלו מוטל עליו החיוב לעולם. וממילא אף שבילולה אין מלים, הרי כשיאיר היום אין כאן מצוה חדשה אלא אותה מצוה שהיתה עליו חוזרת וניעורת כשהאיר היום.

ולפי זה כתב הטורי אבן (מגילה שם) ליישב גם את דין ביכורים שנוהג בנשים, כי מאחר שבפירות אלו אין נוהג ביכורים אלא פעם אחת בלבד, ממילא אף שבילולה אינו יכול להביאם, אין הלילה אלא מפסיק את זמן המצוה ולא מבטלו, וכשמאיר היום חוזרת אותה המצוה וחלה עליו ולכן אין זו מצות עשה שהזמן גרמא. ואם כן אפשר לקיים את דברי הר"ן שמקרא ביכורים נוהג רק ביום.

קושיית הטורי אבן שלא מצינו בשום מקום שם 'וידוי' על 'מקרא ביכורים'

אלא שמכל מקום מקשה עוד הטורי אבן על דברי הר"ן: דלא מצינו בשום מקום שקורא ל'מקרא ביכורים' 'וידוי' אלא 'מקרא ביכורים'. כדתנן, אלו מביאין וקורין, מביאין ולא קורין. וכן בכל מקום בלשון 'קורא' קרי לה, והניח בקושיא.

והרי"פ פערלא כתב, שאשתמיטתיה מהטורי אבן דברי המשנה בביכורים (פ"ב מ"ב) שמכנה המשנה 'מקרא ביכורים' בשם 'וידוי'. והיינו המשנה הנזכרת שבה מבואר שמעשר וביכורים טעונון 'וידוי', ווידוי זה הוא 'וידוי מעשר' ו'מקרא ביכורים' - הרי שמקרא ביכורים מכונה בלשון 'וידוי'. וכן הרמב"ם (ביכורים פ"ג ה"י) כתב שמצווה להתוודות על הביכורים. וכ"ה בתוספתא (ביכורים פ"א). וסיים: ועיין בירושלמי פ"ב דביכורים שם, ע"כ. ולכאורה כוונתו להעיר שאכן הירושלמי מפרש שה'וידוי' המוזכר במשנה אינו 'מקרא ביכורים' אלא 'וידוי מעשר' ש'הקודש' משמע גם ביכורים. אך מכל מקום רש"י פירש שהוידוי הוא מקרא ביכורים, וכן הלך הרע"ב (ביכורים פ"ב מ"ב) בעקבותיו.

דברי הירושלמי בדעת רבי שמעון ש'וידוי' היינו 'מקרא ביכורים'

ואמנם הירושלמי ממשיך שם ומקשה: תנינן כל אילין מיליאי ורבי שמעון פליג, וגבי וידוי לית רבי שמעון פליג. דהיינו שמקשה הירושלמי מפני מה רבי שמעון אינו חולק גם על דין וידוי בביכורים, כדרך שחולק בשאר הדינים במשנה. ומיישב הירושלמי: וידוי זה קרייה, ולית ר' שמעון פליג דכתיב 'וענית ואמרת', ע"כ. ולכאורה מבואר בירושלמי למסקנא שה'וידוי' המוזכר הוא 'מקרא ביכורים' שבו נאמר 'וענית ואמרת', וכ"כ בשנות אליהו. ואם כן צ"ב כיצד פסק הרמב"ם את ההו"א בירושלמי בעוד למסקנא כלל לא מדובר על וידוי מעשר.

ובתוספות אנשי שם (ביכורים שם) כתב שכל מסקנת הירושלמי היא בדעת רבי שמעון, שרבי שמעון אינו חולק כיון דכתיב בהדיא 'וענית ואמרת', אבל לדידן ילפינן מן 'הקדש' העליון דהיינו ביכורים, וכמו שפסק הרמב"ם.

ולפי זה אפשר לבאר דעת רש"י באופן אחר, שהוא ביאר הירושלמי כפשוטו שאכן כוונת הירושלמי במסקנתו שהוידוי המוזכר במשנה אינו 'וידוי מעשר' אלא 'מקרא ביכורים', וסבירא ליה שהירושלמי חזר בו מדרשת 'הקודש' - העליון משמע, ולכן פירש שפיר ש'וידוי ביכורים' היינו מקרא ביכורים.

ובפרדס יוסף (דברים כו יג) כתב לדחות הערת הרי"פ פערלא מהמשנה בביכורים על דברי הטורי אבן, שאפשר שכיון שהמשנה עוסקת גם במעשר לכן נקטה הלשון 'וידוי' על שניהם.

ובמנחת חינוך (מצוה תרו אות א) הביא דברי הר"ן והטורי אבן, וציין לדברי הרמב"ם שכינה את דין מקרא ביכורים 'וידוי', וכתב: מצות עשה להתוודות במקדש על הביכורים בשעה שמביאם. ומוסיף המנ"ח: "ומסתמא מצא באיזה מקום דנקרא וידוי". ובהערות בהוצאת מכון י-ם ציינו לדברי המשנה בביכורים שביכורים טעונון וידוי, ולדברי רש"י והרע"ב שפירשו דקאי על מקרא ביכורים, אך מאידך ברמב"ם מוכח שפירש שקאי על וידוי מעשר, ואם כן אי אפשר שזה יהיה מקור דברי הרמב"ם ש'מקרא ביכורים' מכונה וידוי. ואמנם ציינו לדברי הירושלמי בדעת רבי שמעון שוידוי היינו מקרא ביכורים וכמו שפירשו רש"י והרע"ב.

יסוד שו"ת השב"ט שיש שני דינים בביכורים 'וידוי' ו'מקרא'

ובשו"ת השב"ט (ח"ה או"ח סימן עג) דקדק דברי הרמב"ם בספר המצוות, שבמצות וידוי מעשר (עשה קלא) כתב: שציונו להתוודות לפניו בהוצאת משפטי המעשרות והתרומות... וזה הנקרא וידוי מעשר. ובמצות מקרא ביכורים (עשה קלב) כתב: שציונו לספר טובותיו אשר היטיב לנו והצילנו, ומתחיל בענין יעקב אבינו ומסיים בעבודת המצריים וענותם אותנו, ולשבחו על כל זה, ולבקש ממנו להתמיד הברכה כשיביא ביכורים... וזאת המצוה כולה נקראת מקרא ביכורים, עכ"ל.

הרי מבואר להדיא בדברי הרמב"ם שחילק בין 'וידוי' מעשר ובין 'מקרא' ביכורים, ומאידך כבר הבאנו לשון הרמב"ם בי"ד החזקה שמצות עשה להתוודות במקדש על הביכורים בשעה שמביאם, הרי ש'מקרא ביכורים' מכונה גם 'וידוי ביכורים'.

ומכח סתירה זו כתב לחדש שיש שני גדרים של וידוי בביכורים, אחת של 'מקרא' ואחת של 'וידוי'. דהיינו שכשמתוודים על ביכורים בפני עצמן וכמו שפסק הרמב"ם מהירושלמי, וידוי זה מדין 'כי תכלה לעשר' אינו וידוי של הבאה מדין ביכורים אלא מדין מתנות כהונה, ולכן המשנה בביכורים שעוסקת בוידוי ביכורים מדין 'מתנות כהונה' מכנה גם את 'מקרא ביכורים' כ'וידוי', משא"כ בעלמא כשעוסקים בדין 'מקרא ביכורים' מכונה 'מקרא' ולא 'וידוי'.

"ומכח

סתירה זו

כתב לחדש

שיש שני

גדרים

של וידוי

בביכורים,

אחד

'מקרא'

מדין

ביכורים,

והשני 'וידוי'

מדין מתנות

כהונה

כמעשר"

החידוש היומי מוקדש

להצלחת התורם ובני משפחתו

בכל העניינים